

101763

Men det kunne være idylliske tider også, og det er de periodene jeg husker med glede. Men jeg har heller ikke lyst til å glemme periodene da motsetningene rammet oss, for slike ting har satt sine merker, både på godt og vondt.

Så har vi fars innstilling, hans livssyn, jeg har passet meg godt for å ha noe livssyn i det hele tatt, jeg har brent meg, både mor og vi barna ble preget av den beinharde holdningen og de urokelige meningene. Det er en arv jeg har båret med meg hele livet, selv om man lærer etter hånden og får andre meninger.

- Så dere barna foreldrene ofte?
- Far var ikke alltid hjemme når han arbeidet, skulle han ha ferdig en bok reiste han til småbyene rundt omkring. Men ikke langt, det var bare å ta en telefon eller rutebilen. Han hadde også mye å gjøre med gardsbruket på Nørholm, jeg husker spesielt fra min barndom at vi hadde mange folk som bygde om husene. Da hadde han fått Nobelprisen så han hadde litt penger å strø ut på garden. Han satte mye i bevegelse, dyrket opp myrer, vi hadde 50 kyr på båsen da jeg var liten. Hvilken godseier har det i dag? Selvsagt tapte han mye penger på det, men dette var budskapet fra «Markens Grøde» han ville realisere, det skjønte vi godt.

- Mor var nærværende hele tida, hun var husmor som skrev barnebøkene sine seine kveldstunder, et par små diktsamlinger skrev hun også, men passet seg vel for å trække i hans bed. Siden fortalte hun meg at hun hadde forsøkt seg på en roman, hun ba far lese manuskriptet, men da han bare rystet på hodet, brente hun alt sammen. Siden sa hun at jeg tror ikke den var så verst. Hun skrev jo godt, det viser erindringsbøkene hennes.

- Når begynte du å utdanne deg til kunstmaler?
- Vi bodde på Bygdøy ett år, far gikk i psykoanalyse hos Irgens Strømme merkelig nok, man skulle tro han kjente seg selv best. Da ble fetter Kai Fjell budsendt for å undervise meg i perspektivtegning, han var 19, jeg 14. Siden hadde jeg forskjellige lærere, og i 1934 kom jeg til Olaf Gulbransson i München. Da var Hitler kommet til makten, og med min bakgrunn ble jeg forblindet, som så mange andre. Det skjedde jo tilsynelatende så mange positive ting, det ble satt i gang arbeid osv. Men etterhånden ble jeg klar over hva jeg så og opplevde. Jeg kom til Berlin, der traff jeg mennesker som var i opposisjon, blant dem Max Tau som jeg hadde møtt i Norge. Vi var sammen stadig. Jeg tok etter hvert veldig avstand fra det som foregikk, men du vet hvordan det er, det er så mye som henger igjen. Jeg sto allerede da rent følelsesmessig mellom barken og veden. Slik ble det også med meg da invasjonen kom, da ble jeg svært påvirket av Max og hans venner som sa: «Meld deg ikke ut av partiet, bli, da kan du gjøre noe.»

ikke forandret seg en taddel, men han var vår store dikter, det ble aldri tatt noe politisk oppgjør med ham. Han levde i en slags uskyldighetstilstand og fant ingen grunn til å forandre sin innstilling, en slags aristokratisk holdning til hele tilværelsen. Da han satt på gamlehjemmet i Landvik etter krigen, og da han ble sendt til psykiatrisk undersøkelse, var han klar over katastrofen han hadde vært med på. Han sier også i Langfeldts protokoller at hadde jeg visst det og det, hadde jeg tatt avstand.

- Var det vanskelig for deg på den ene siden å ha dine foreldres meninger, og på den annen side ha dine egne iakttagelser?

- Krigen var mitt livs vanskeligste år. Og en periode etter krigen, da jeg hadde mine foreldre arrestert og selv satt i kasjotten. Verst var det da det kom mennesker til meg under krigen, foreldre til kamerater fra Grimstad og spurte: «Kan du gjøre noe.» En ung gutt, sønn til en lærer, var dødsdømt. Jeg kunne ingen ting gjøre, kvoten var oppbrukt. Jeg hadde vært hos Terboven og snakket om benådning for hele denne sørlandsgjengen som var arrestert. Vi klarte å redde de to yngste blant noen og trediv, men de øvrige var fortapt.

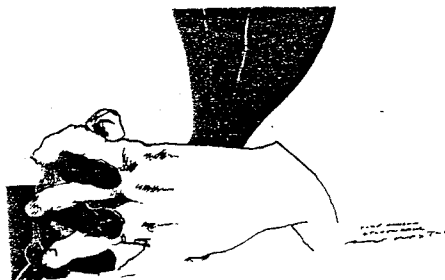
Jeg fryser ennå når jeg tenker på de tre møtene jeg hadde med Terboven, han var iskald. Skulle jeg benåde alle disse folkene, kunne vi like gjerne holde opp å føre krig, sa han. Han utførte Hitlers ordre og mer enn det. Slik at da far tok reisen til Hitler for å forsøke å bli kvitt ham, så viste det seg at Hitler var klar over at Terboven hadde gått for vidt enkelte ganger. Av rent taktiske grunner vel å merke, det var ikke lurt å skyte så mange nordmenn. Jeg tror Terboven fikk noen skraper av og til.

- Men hvordan var det for deg, du ble vel utfrosset av antinazistene?

- Jeg hadde mange venner blant gode nordmenn som var klar over min situasjon, og som kanskje også dro nytte av den, uten alltid å skjønne hvor vanskelig det var for meg. På den annen side var jeg ikke bare populær hos de norske nazistene. Men noe fikk jeg utrettet. Jeg fikk ringt Max Tau kvelden før jødeaksjonen skulle begynne, vi pakket de to koffertene hans, og vi fikk ham opp til Frogner plass der han ble hentet av sine forbindelser og brakt til Sverige.

- Du ble sjef for Gyldendal, det er sagt at du nektet å sitte i Harald Griegs stol mens du var der?

- Jeg hadde ingen andre steder å sitte. Men der hadde jeg bare venner, de kjente situasjonen, så mye mer som jeg i min tiltredelsestale sa at her skal ikke utgis noe propagandalitteratur, Gyldendal er og skal fortsette å være

for å bli på begynnelsen. Allerede da var hun nok så mye under pisken, han led av en sykkelig sjalusi, det viser brevene jeg utga på Aschehoug for mange år siden. Men med tida, da de begge ble gamle, var det plutselig omvendt. Da ble hun sjalu på hans frie virksomhet når han tok seg en tur til Oslo og hadde det morsomt med kamerater. Dessuten var det ustanselig rykter om kvinnehistorier. Far var en flott fyr å se på, så hun fikk anonyme beskjeder om at han hadde vært ute på det og det, da ble hun såret.

- Du ble arrestert straks krigen var slutt.
- Det er klart jeg ble arrestert, men mange trådte til og ville ha meg ut, bl.a. Knut Tvedt som var min forsvarer, og han klarte det. Jeg fikk et forelegg for medlemskap, det var ikke noe å si på det, men det var mye annet jeg opplevde som urettferdig.

- Hvordan følte du behandlingen av din far?
- Som veldig vond. Jeg var en av dem som sto ham nærmest på psykiatrisk klinikk og på gamlehjemmet. Han var veldig nedbrutt, men det var lite jeg kunne gjøre. Jeg snakket en del med personalet, de tok fra ham brillene så han ikke fikk lese om natta, og barberapparatet som var livsfarlig, selv om han aldri tenkte på selvmord. Dessuten var han så døv, det var vanskelig både for ham og de ansatte å komme i skikkelig kontakt med hverandre. Langfeldts undersøkelser foregikk ved at de skrev lapper til hverandre, Langfeldt skrev spørsmål og far svarte. Svarene er ganske morsomme av og til, han hadde ikke helt mistet den humoristiske sansen.

- Gikk det lang tid før du ble akseptert igjen?

Jeg skal si deg at det er visse kretser hvor jeg ikke er akseptert ennå. Det fins bitre mennesker, tenk på alle krigsseilerne, de satte livet sitt inn, det er først nå man begynner å bli klar over hva de utrettet. Mennesker som har denne bakgrunnen, og en god del intellektuelle, de er – eller var iallfall – meget kjølige overfor meg. Men de siste tjue åra har jeg ikke hatt personlige vanskeligheter.

- Har det vært en vrien oppgave å skrive om livet ditt?
- Jeg skrev tre romaner før jeg kom fram til dette. Det er selvbiografisk stoff i romanene, så jeg fikk litt tak i det der.

- Når du nå har sett deg tilbake slik, er det noe du angrer?

- Opplagt noe jeg kunne gjort annerledes. Vi har alle skyld overfor enhver i livet. Men det er vesentlig ting jeg ikke gjorde, jeg angrer på. Men ting jeg gjorde utfra situasjonen som eksisterte, kan jeg ikke angre på. Du er den du var, og du var den du er. Du kan ikke angre på din karakter, men på tabber. Din karakter kan du ikke endre. Jeg har relativt god samvittighet.